

Richard Aczel: National Character and European Identity in Hungarian Literature 1772–1848

(Officina Hungarica VI.),

Nemzetközi Hungarológiai Központ, Budapest, 1996, 277 l.

Az Officina Hungarica sorozat VI. darabjaként megjelent angol nyelvű kötet a magyar irodalom történetének igen jelentős korszakával foglalkozik. Alapkérdéseket tesz fel, és új válaszirányokat nyit. A XVIII. század utolsó harmadának magyar irodalmára és kultúrájára nézve elutasítja a felvilágosodás fogalmát. Ezen álláspont mögött a felvilágosodás-fogalomnak szigorúan a racionalizmus-hoz való kapcsolása figyelhető meg, e szemléletet alkalmazza a szerző meglehetősen kizáró jelleggel a magyar fejleményekre. Számára ez az időszak nem a „megkésett felvilágosodás”, hanem egy, az európai irodalmakkal szinkronban lévő tájékozódás jegyében válik beszédessé. Megközelítése — még ha a kiinduló szembeállítás talán túlzó és félrevezető is — ez utóbbi felismerés okán igen termékeny.

A XVIII. század végén jelentkező korszerű szemléletmód megragadására nem tartja alkalmasnak a szakirodalomban leggyakrabban használatos fogalmakat (pl. Sturm und Drang, preromantika, az érzékenység kora). Helyettük Schiller *A naiv és szentimentális költészetéről* című nevezetes tanulmánya látásmódját és terminológiáját teszi magáévá és alkalmazza a kor európai és magyar irodalmára. (Ez a megközelítés, amint a szakirodalmi hivatkozásokból kiderül, függetlenül alakult ki a hazai szakirodalomban már hosszabb ideje, elsősorban Kazinczy, Csokonai és Berzsenyi kapcsán jelenlévő gondolatirányoktól.) Az érzékenység megjelenését az irodalomban — a felvilágosodás válsága talaján létrejövő — sajátos világgépi dilemmával hozza összefüggésbe. A „structure of feeling” fogalmával is jelzett jelenség

az elidegenedés öt változatának leírásában nyer részletes kifejtést. A könyv első négy fejezete ezt a problematikát bontja ki, mint az egész vizsgált korszak alapvető szemléleti keretét. A második nagyobb egységet jelentő következő három fejezet (5–7.) a „szentimentális dilemmá”-ból kivezető utat rajzolja meg. Ez az út a schilleri „naiv” jegyében formálódott ebben az értelmezésben, s így alapmeghatározása a népiesség.

A rendkívül érdekes problémát igen termékeny felvetésekkel (sokszor sarkítva) megközelítő könyv szélesebb szakmai befogadása igen hasznos lenne, ezt segítheti a mintegy tíz lap terjedelmű magyar nyelvű összefoglalás is. E rezümé előtt gazdag bibliográfiát olvashatunk, elsősorban a téma nemzetközi szakirodalmából kapunk bővebb és modernebb válogatást. Elmarasztalólag kell azonban szóvá tennünk a könyv kivitelezésében tapasztalható gondatlanságokat. Gyakoriak a sajtóhibák (pl. kirívó, hogy Kazinczy neve a magyar összefoglalásban következetesen *Kazinczy*ként szerepel) és egyéb apróbb tévesztések (pl. az *Uránia* című folyóirat három száma nem 1792–94-ben, hanem 1794–95-ben jelent meg, 17. lap, Besenyei másodjára kidolgozott Pope-fordításának címe nem egyezik meg az elsővel stb.), továbbá igen sok a tipográfiai, tördelési hiba. Kár a kivitelezés elnagyoltságáért, mert a könyv egészében szép kiállítású, s ha megfogalmazásaiban időnként túlfeszített is, mindazonáltal (vagy talán éppen ezért?) igen gondolatébresztő.

Debreczeni Attila